

497. Szeged–Algyő, 47. sz. úti csomópont (KÖH 71679)

(Csongrád megye) B, Ú, I

A lelőhely a 47. sz. úti csomópont K-i oldalán, a Favilla étteremtől É-ra kb. 300 m-re, egy kisebb magaslaton fekszik. A 2009. április 28-án az M43 gyorsforgalmi út építéséhez kapcsolódó szakfelügyelet alkalmával azonosított lelőhelyen (M43 II. lh.), az autópálya 10+700 km-szelvényénél, a nyomvonal felső, 40–50 cm vastag humuszrétegének eltávolítását követően több objektum feltárta rajzolódott ki a lehajtósáv területén. Április 30. és május 6. között a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai ásatást végeztek a lehajtó- és a főnyomsáv területén, összesen 7011 m² felületet tárva fel.

A gépi nyelés során 64 objektum feltárását dokumentáltuk a 40–70 cm vastag humuszréteg alatt jelentkező sárgásbarna, agyagos altalajon. A 77 stratigráfiai egység között 56 gödör, 10 cölöphely, 7 árok, 2 ház, egy kemence és egy feltehetően természetes jelenség volt, melyek közül 33 bronzkori, 40 újkori, 4 pedig leletanyag hiányában ismeretlen korú.

A bronzkori településhez tartozó, kerek és ovális gödrök a lehajtó- és főnyomsáv területén, a 10+700 km-szelvénytől K-re kb. 70 m-re, ill. az említett km-szelvényvel egy vonalban, attól É-ra, egymástól 2–8 m-re kerültek elő. A gödrök fala egyenesen szűkülő vagy egyenesen bővülő, aljuk egyenes, betöltésük általában nagyobb mennyiségű leletanyagot tartalmazott. Az SNR-16 gödör alján egy, az SNR-35 gödör alján pedig 2 teljes edényt bontottunk ki. Az edénytöredékek jelentős része finomkerámia, több esetben bütykökkel, bordákkal, lécekkel díszítve. Két gödörben hálonehezékek is voltak; az SNR-33 nagyméretű, kerek gödör alján 17 darab hálonehezéket találtunk. Az edénytöredékek mellett az állatcsontok (pl. szarvasmarha) és a kagylóhéjak mennyisége is tekintélyes volt a lelőhelyen.

Két épület maradványát tártuk fel. Ezek közül az egyik betöltéséből leletanyag nem került elő. A közel 5 m² alapterületű, É–D-i tengelyű házban egy kerek cölöphelyet figyeltünk meg. A másik épület a lelőhely K-i szélén jelentkezett, É-i és D-i szélét egyaránt egy egykorábban létesített gázvezeték árka vágta. A 35 m² alapterületű, egyenesen szűkülő falú, szögletes alakú építmény ÉNy-i sarkában egy 100 cm átmérőjű kemencét, a hozzá tartozó hamusgödört, ÉK-i részén két cölöplyukat és egy kerek gödört, ill. DK-i részén egy amorf alakú beásást dokumentáltunk.

Az újkori objektumok a teljes feltárással érintett felületen megtalálhatók voltak. A főnyomvonal K-i szélén egy közel 10 m átmérőjű természetes süppedéket figyeltünk meg, melynek felszínéről bronzkori edénytöredékeket gyűjtöttünk.

A leletek a KÖSZ szegedi regionális irodájában történő elsődleges feldolgozásukat követően a szegedi Móra Ferenc Múzeumba kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Botyán Katinka, Császi Dávid, Molnár Zsolt technikusok.

GULYÁS GYÖNGYI

498. Szeged-Baktó, Kállai-tanya (KÖH 67423)

(Csongrád megye) B, Á, I

A lelőhely a Szeged–Békéscsaba vasútvonaltól Ny-ra helyezkedik el, ÉNy-i oldalról erdő, K felől az említett vasútvonal határolja, NyDNy-i széle az út nyomvonalán keresztülhaladó, ÉNy–DK-i irányú domb vonaláig húzódhat. 2009 márciusában az M43 gyorsforgalmi út építése során a felső 30–40 cm vastag humuszréteg eltávolítása alkalmával Árpád-kori kerámiatöredékek kerültek felszínre (M43 I. lh.). A Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai a 2009. március 16–20. között végzett ásatás során 4088 m²-t tártak fel.

Az említett földút, ill. csatorna mindkét oldalán 52 objektum feltárását dokumentáltuk a 40–50 cm vastag humuszréteg alatt jelentkező sárga, agyagos altalajon. A feltárt 58 stratigráfiai egység között 37 gödör, 20 árok és egy cölöphely volt, melyek közül 3 bronzkori, 25 Árpád-kori, 30 pedig leletanyag hiányában ismeretlen korú.

A bronzkori településhez tartozó, kerek és ovális gödrök közül kettő egymás mellett, a harmadik azoktól 50 m-rel távolabb, a feltárási terület DNy-i szélén jelentkezett. Ez utóbbi nagyméretű, ovális, kisebb beásásokkal tagolt bányagödörből 3 ép edény is előkerült.

A feltárt objektumok döntő hányadát az Árpád-kori településhez tartozó, keskeny vízvezető és szögletes kerítőárkok, a kerek, méhkas alakú vagy ívelten szűkülő falú tároló-, ill. hulladékgyödrök alkották. A lelőhely ÉNy-i és Ny-i részén a település szélét jelző karámok sorakoztak. Ezek az ívelten szűkülő falú, ívelt aljú, több esetben 2–3 tagú árkok általában K-i oldalukon nyitottak voltak.

Az Árpád-kori település objektumainak betöltéséből korongolt, homokkal soványított fazék- és bográcstöredékek, orsógomb, fenő- és őrlőkötőredékek, szilikátsalak és állatcsontok kerültek elő. A terület DNy-i részén fekvő, nagyméretű kerítőárkok K-i kanyarulatában teljes szarvasmarha-koponyát bontottunk ki.

A leletek a KÖSZ szegedi regionális irodájában történő elsődleges feldolgozásukat követően a szegedi Móra Ferenc Múzeumba kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Botyán Katinka, Császi Dávid, Molnár Zsolt technikusok.

GULYÁS GYÖNGYI

499. Szeged-Kiskundorozsma, Subasa-hegy (KÖH 42345)

(Csongrád megye) B, LT, Á, Kö

2009. április 6. és május 14. között a Szeged 110. sz. lelőhelyen (IV. sz. homokbánya) homokbányászást megelőző feltárás során közel 40 000 m²-en 270 objektum került elő. Ezek közül 13 biztosan a kora bronzkorra (Makó-kultúra) keltezhető. A bronzkori objektumok zömükben a domb Ny-i részén kerültek elő, rendkívül szétszórva. Négy objektum talán áldozóhelynek tekinthető: kerek, ill. téglalap alakú, viszonylag sekély gödrök, betöltésükben edénytöredék- és állatcsontkupacokkal. Ezenkívül egy talán háznak meghatározható jelenség

(téglalap alakú, sekély gödör) és néhány tároló-, ill. hulladék-gödör került elő, az egyikben emberi váz részeit találtak nem anatómiai sorrendben, egy másikban pedig nagyobb állat lábcsontjait *in situ*.

A feltárt objektumok döntő többsége a kelta időszakra keltezhető és a domb egész területén, igen szórtan helyezkedtek el. Ezek egy része ÉK–DNy-i tájolású, földbe mélyített ház, amelyek jellegzetessége, hogy számos belső, ill. külső gödröt foglaltak magukba. Rendszerint két cölöplyuk utalt a tetőszerkezetre a hosszanti tengelyben, de előfordult ennél több cölöplyuk is, ill. voltak esetek, amikor csak egy cölöplyukat tudunk megfigyelni. A házak padlója sarazott, sokszor megújított. Tüzelőhely, kemence rendszerint nem került elő a házakban. Egy esetben egy külső sütőkemence maradványát figyeltük meg egy házhoz kapcsolódóan, egy másik esetben már a ház betöltődése után építettek ki két kemencét a ház gödrének szélén. A domb DNy-i részén, a mocsaras-vízjárta terület határán nagyméretű anyagnyerőhelyet bontottunk ki, amelyben – részbeni betöltődése után – boltíves sütőkemencét alakítottak ki. Ezenkívül 8 tároló-, ill. hulladék-gödör kapcsolható a kelta korhoz. Az objektumokból viszonylag gazdag kerámiaanyag került elő: szürke, korongolt, jól iszapolt és grafitos edénytöredékek, késő bronzkori jellegű kézzel formált kerámia, díszített orsógombok, továbbá vastárgyak (fibulák, kések, egy kb. 70 cm hosszú nyelű kanál) és üvegkarperec-töredékek (egy-egy objektumban üvegolvadék), gazdag archaeozoológiai anyag. A telep előzetes keltezését egy négyzetes lábú fibula és az üvegkarperec-töredékek teszik lehetővé, melyek alapján LT D–C.

A kelta telepobjektumok mellett, ugyancsak rendkívül szétszórtan, kelta temető objektumai is előkerültek. A pontos sírszám nehezen határozható meg, mert több sír rablott, ill. szegényes mellékletű volt. Ezenkívül egy egyelőre nehezen értelmezhető jelenséggel találtak szembe magukat: 14 esetben került elő olyan szabályos téglalap alakú, nagyrészt egy irányban tájolt, a többi jelenséggel azonos betöltésű gödör, amelyekben semmilyen lelet nem jelentkezett, ill. sok esetben egy vagy több teknősbékapáncél feküdt a betöltésben.

A biztosan kelta korinak meghatározható sírok száma 14, mindegyik inhumációnak tűnik. Egy esetben zárt körárok kerített két, a körárok mértani közepétől távol elhelyezett sírt. Egy másik esetben négyzetes, egyik oldalán teljesen nyitott árok kerített egy sírt. Egy harmadik esetben az előzőhöz hasonló négyzetes árok közepén nem találtak sírt, csak egy paticslemezzel megtöltött kerek gödröt. Ugyanezt az árkot vágta(?) egy, a fentiekben leírt, teknősbékapáncélt tartalmazó téglalap alakú gödör. A kevés rabolatlan sír tájolása ingadozó (az uralkodó irány ÉNy–DK), mellékletei szegényesek voltak: főként vastárgyak (fibulák, kések, egy-egy edény), egy esetben kőamulet. Három temetkezésben került elő lándzsa, ebből kettő olyan halott melléklete volt, akiket ellentétes tájolással helyeztek egymásra. A temető

talán nagyjából egyidős a teleppel, szuperpozíciót nem figyeltünk meg.

A domb tetején egy középkori, mintegy 15 m hosszú, 5 m széles alapárkos ház téglalap alakú árka került elő. A ház területét egy belső, a hosszanti oldalakra merőleges árok osztotta ketté nagyjából 1/3–2/3 arányban. Az árkon belül és kívül több cölöplyukat tártunk fel, de rendszert nem tudunk megfigyelni, és leletanyag hiányában az sem világos, hogy összefüggenek-e a középkori házzal, amelyet néhány jellegtelen, korongolt, csillámmal soványított edényoldal keltez. Ugyancsak a középkorra (Árpád-korra?) keltezhető egy a domb D-i lejtőjén előkerült külső sütőkemence és munkagödre, amelyeket a kemence hőszigetelő rétegében talált edényoldalak datálnak, valamint a domb legalján, egészen a vízjárta mocsaras részben feltárt keskeny, íves, kanyargós, vízelvezető(?) árok. Ez utóbbiban késő középkori–kora újkori kerámiát találtunk.

A lelőhelyet a Szegedi Tudományegyetem Régészeti tanszéke és a Móra Ferenc Múzeum közösen tárta fel.

KULCSÁR VALÉRIA – FOGAS OTTÓ – SÁNTHA GÁBOR

500. Szeged-Öthalom, V. homokbánya (KÖH 20388)

(Csongrád megye) Pa, V, H, Kk

A homokbánya művelésre szánt területe eléri a 60 000 m²-t. Az M43 autópálya és a Szeged-Nyugati elkerülő út harmadik szakaszának építése során merült fel az igény arra, hogy az innen kitermelhető homokot az út-építésekhez használják fel. A kitermelés előtt szükséges volt elvégezni a próba- és a megelőző régészeti feltárást. Az első két ütemre 2009 áprilisában és nyarán, míg a harmadikra a téli hónapokban került sor.

A lelőhely egy *felső paleolit* réteg miatt lett világhírű és országosan védett lelőhely. E réteg mélysége és helyzete világosan eldönthető, kiterjedése viszont ismeretlen volt. Egyes vélemények szerint a paleolit réteg a bánya K–Ny-i irányú gerincétől D-re, a lankás dombokon feltételezhető. A próbafeltárás során ezen a részen a régészeti objektumok feltárása után egy kb. 10×10 m-es területen rétegenként távolítottuk el a lösztakarót. Kb. 5 m mélységben egy barna színű, mintegy 35–40 cm vastag réteget értünk el, amelyet faszénminta keltezett. Jelenlegi ismereteink szerint ez egy mintegy 24 000 éves felső paleolit réteg, amely nem azonos a Banner János által az 1930-as években feltárt 16 000 éves emberi megtelepedés nyomaival.

A próbafeltárás alapján már sejteni lehetett, hogy a kijelölt terület újkori beásásokkal erősen bolygatott, ami elsősorban az 1879-es árvizet követő munkálatoknak, ill. a II. világháború utáni szovjet katonai jelenlétnek tulajdonítható. A nagymértékű újkori bolygatással kapcsolatos félelmeink a megelőző feltárás során igazolódtak is.

A feltárt 63 000 m²-nyi területen közel 350 régészeti objektumot dokumentáltunk.